

De Bouwmeester van de Corps de Garde op de Kouter te Gent

Het optrekken van het gebouw, Kouter nr 11, thans Handelsbeurs, als nieuwe Corps de Garde voor de Oostenrijkse troepen, werd volgens het Resolutieboek van 1734-39 beslist door de schepenen van de Keure op 6 Maart 1738 (zie Bijlage I).

Omtrent de naam van de bouwmeester van dit gebouw zijn verschillende meningen vooruitgezet, wat begrijpelijk is, vermits in de rekeningen ook verschillende namen vermeld worden.

F. De Potter meent dat het opmaken der plannen toevertrouwd werd aan J. B. Simoens¹. Daarvoor steunt hij op een post in de stadsrekeningen van 1738-1739. Het contract van aanbesteding van 5 Juli 1738 wijst er duidelijk op dat J. B. Simoens enkel in aanmerking komt als aannemer van het werk, vermits op dat ogenblik, zoals blijkt uit de tekst van dit contract, de plannen en de opstanden reeds klaar waren (zie Bijlage II).

Andere auteurs beschouwen het als een werk van Bernard de Wilde². P. Bergmans merkt echter op dat de bewerpen weliswaar ondertekend zijn door Bernard de Wilde, maar dat blijkbaar in tegenstelling daarmede een post in de stadsrekening vermeldt hoe David 't Kindt betaald werd «over syn devoirs in 't maken van de modellen»³.

Er bestond dus omtrent het auteurschap van het werk nog geen zekerheid.

Een aantal plattegronden en opstanden gemaakt voor de nieuwe «Corps de Garde», berusten thans in het Stadsarchief te Gent⁴. Deze kunnen op de volgende wijze worden gegroepeerd:

1. Een eerste reeks plattegronden en opstanden, ondertekend: Bernardus de Wilde,
 - a) een plattegrond, «Bove plan van (de) Corps de Guarden»,
 - b) een plattegrond, «tweede plan van (de) Corps de Guarden op den Cauter gejntiteleert B»,
 - c) een plattegrond, «Derde plan van (de) Corps de Guarden op den Cauter gejntiteleert C»,

(1) F. DE POTTER, *Gent van den vroegsten Tijd tot Heden*, Gent 1882-1933, dl IV, blz. 323 en dl VIII, blz. 204.

(2) P. CLAEYS, *Les Monuments de la Ville de Gand*, Gent 1905, blz. 171 vv.; P. CLAEYS, *Le Corps de Garde à la Place d'Armes*, in *INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE DE GAND*, 14 déc. 1897; THIEME-BECKER, *Algm. Kstlrlex.* dl XXXV, blz. 560.

(3) P. BERGMANS, *Biographie Nationale de Belgique*, dl 25, blz. 362.

(4) Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer, farde 124.

- d) een plattegrond, « vierde plan van (de) Corps de Garde op den Cauter gejtiteleert D »,
- e) een doorsnede « «Modelle van de sasse binnen de galerije volghens de opstande modelle om te maeken sonder kelder van onder»,
- f) een plattegrond, « plan van den zijden stal van A »,
- g) een opstand, « modelle van de perde stal van sijds de Corptgarde van ooghte conforme de remiessen van den heer baron de beer ».

2. Een reeks tekeningen, die met grote zekerheid aan Bernard de Wilde kunnen toegeschreven worden, doordat ze volledig passen op de plattegronden van de eerste reeks, en dat de cijfers, gebruikt tot het aanduiden van de afmetingen in voeten, wat betreft de vorm en de wijze van schrijven met die van de eerste reeks overeenstemmen :

- a) twee tekeningen, die ongeveer identiek zijn : opstand met plattegrond en doorsneden,
- b) een tekening, die de opstand, zoals deze voorkomt op de twee hierboven gemelde tekeningen, op grotere schaal voorstelt.

3. Een reeks, waarvan de onderscheiden tekeningen dezelfde hand verraden, niet enkel in de tekenwijze, doch ook in de gebruikte cijfers, maar verschillend van de eerste en de tweede reeks. Deze omvat :

- a) twee plattegronden, die de uitbouw, zoals die nu bij het gebouw voorkomt, voorstellen,
- b) een doorsnede op diezelfde uitbouw,
- c) een opstand, die ons, abstractie gemaakt van enkele détails, de bouw vertoont, zoals wij hem nu kennen. Op deze tekening staat : « Approbata in collegio 7 July 1738 ».

Op 15 November 1741 legde Bernard De Wilde een smeekschrift neer, bij de schepenen van de Keure, om betaald te worden voor een reeks geleverde bewerpen en andere diensten, welke de stad hem gevraagd had (zie Bijlage III). Uit deze tekst blijkt duidelijk dat Bernard de Wilde een hele reeks tekeningen moet gemaakt hebben voor het nieuw gebouw van de Corps de Garde op de Kouter. Wanneer men nu deze tekst afzonderlijk beschouwt komt men noodzakelijkerwijze tot de conclusie dat al de bewerpen, die nu in het Atlas Goetghebuer in het Stadsarchief te Gent berusten, van de hand van Bernard de Wilde moeten zijn, te meer daar er een groot aantal door hem ondertekend zijn.

Er is evenwel een uitvoerige rekening bewaard van David 't Kindt voor gepresteerd werk betreffende de Corps de Garde, vanaf 2de Mei tot de 28ste Juni 1738 (zie Bijlage IV). Het betalingsbevel volgde op 25 Augustus 1738.

Uit de tekst van de rekening, « Specificatie van de diensten, vacatien, Leveringe, verschot van geldt, ende andersins door David 't Kindt Meester Temmerman gedaen... », blijkt duidelijk dat 't Kindt als tus-

senpersoon opgetreden is. Niets bewijst echter dat hij dit gedaan heeft in een officiële functie, zoals P. Claeys het voorstelt, als opzichter van de stedelijke werken⁵. Het schijnt ons veeleer de functie van de architect, welke als dusdanig tussenpersoon moest optreden. Trouwens de rekening door David 't Kindt ingediend, hoewel ze niet klaar en duidelijk zegt dat hij zelf die bewerpen getekend heeft, sluit hem evenwel ook niet uit als architect van het werk.

De documenten schijnen dus een tegenspraak in zich te sluiten : enerzijds David 't Kindt, die betaald wordt en anderzijds Bernard de Wilde, die in 1741 een rekening indient voor hetzelfde werk.

Men zou de hypothese kunnen vooruitzetten dat zij het werk samen in handen hadden, doch de data die voorkomen in hun respectievelijke rekeningen wijzen er eerder op dat zij de een na de andere tot dit doel in dienst van de stad werkzaam waren : Bernard de Wilde was zeker reeds op 20 Maart 1738 in dienst, terwijl David 't Kindt slechts in dienst trad op 2 Mei 1738. Anderzijds vertonen de bewerpen twee onderscheiden handen : eerst deze van Bernard de Wilde (de eerste en de tweede reeks) en dan een andere, die ons deze van David 't Kindt schijnt te zijn (derde reeks).

Het verloop van de zaken schijnt als volgt te zijn :

Aanvankelijk zouden de schepenen na de beslissing van 6 Maart 1738 de hulp hebben ingeroepen van Bernard de Wilde, die plattegronden en opstanden maakte, waarvan er nog een hele reeks bewaard zijn. Reeds op 10 Maart beslisten de schepenen bij het bouwen het bewerp, getekend met de letter A, dat wellicht verdwenen is, te volgen (zie Bijlage V). Doch om redenen, die niet te achterhalen zijn, zou Bernard de Wilde vervangen geworden zijn door David 't Kindt, — dit misschien vanaf de 2de Mei 1738, zoals de rekening vermeldt — die dan het definitieve project zou beworpen hebben ; dit zou dan de derde reeks zijn, die zich in het Atlas Goetghebuer bevindt. Wanneer men dit aanneemt, wordt de post in de stadsrekening verklaarbaar, vermits ze vermeldt dat 't Kindt betaald wordt «over syn devoirs in 't maken van de modellen». Op de 28ste Juni 1738 of kort daarop, diende 't Kindt een rekening in en op 5 Juli sloten de schepenen het contract met de aannemer J. B. Simoens. Twee dagen later werd het definitieve bewerp goedgekeurd. Het werk was reeds grotendeels voltooid, toen door Pieter de Smet en Joannes Dregghe, op 23 Mei 1739 de «acte van visitatie» werd of gemaakt⁶.

De gevel van het gebouw heeft in de loop der tijden slechts weinig veranderingen ondergaan. In 1830 werd in het fronton der middenpartij op het schild een Belgische Leeuw geplaatst ; dit schild is er

(5) P. CLAEYS, *Les Monuments etc.*, blz. 171.

(6) Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer, farde 124 „acte van visitatie”, opgemaakt door Pieter de Smet, mr metser en Joannes Dregghe, mr timmerman ; P. CLAEYS, loc.cit. spreekt van een receptie in het nieuwe gebouw op 23 November 1737 ; men bedenke maar even dat de bewerpen toen nog niet eens goedgekeurd waren.

intussen weer afgevallen ⁷. De trofeeën, die op de uiteinden der borstweringen stonden, werden in 1867 afgenomen en bevinden zich thans in het steenmuseum van de St.-Baafsabdij ⁸. Het ijzerwerk van het balcon der eerste verdieping is niet het oorspronkelijke meer ⁹.

Het geheel van de gevel is samengesteld uit een sterk uitgesproken middenpartij, die zich in plattegrond driezijdig voordoet, ten opzichte van de rooilijn een niet geringe uitsprong maakt, en afgedekt is met een koepelachtig Mansart-dak, én twee lager gehouden zijpartijen met een Mansart-dak met dakkapellen afgedekt. Een hoge plint draagt de gehele gevel en vormt op de beide zijden van de middentravee en in de hoeken tussen de midden- en zijpartijen de sokkels van de pilasters, die, met hun klassieke basementen en Korynthische kapitelen, opgaan tot aan de kroonlijst van de eerste verdieping.

De ingang in de as van het gebouw, vertoont twee rechtstanden met zeer eenvoudige profilering; ze dragen een rondboog met dezelfde doorsnede; daartegen sluit bossagewerk aan, dat door middel van twee ingesneden kwartcirkels versmalt en een horizontale dorpel ontvangt waarop het middenvenster en het balcon van de eerste verdieping rusten. Een gelijkaardige profilering als bij de deur, omraamt het venster van de verdieping; het is afgedekt met een segmentboog, die steun vindt op twee naar binnengekeerde kwartcirkels.

Het gevelveld, dat de middentravee afdekt, wordt gevat tussen de horizontale kroonlijst en een boogvormige kroonlijst, die langs beide zijden door middel van een tegencurve in de horizontale lijn overloopt.

De afgeschuinde zijden van de middenpartij vertonen bij het gelijkvloers en de verdieping een eenvoudig venster, afgedekt met een segmentboog; bij dit van de verdieping heeft de segmentboog bij de aanzetten nog een naar binnengekeerd kwartcirkeltje. Tussen beide vensters bevindt zich een cartouche met wapentrofeeën.

De zijpartijen, afgezet met bossagewerk, vertonen een eenvoudig venster tussen twee vlakke pilasters, zonder basementen of kapitelen, die een architraaf dragen; boven deze architraaf komt nog een open-gewerkte attica, die op de uiteinden een wapentrofee droeg en tegen de middenpartij aansluit door middel van een arend, die in de klauwen een wereldbol en in de snavel een staf houdt.

De houten dakkapellen boven de zijpartijen, zijn geflankeerd door twee voluten en segmentbogig afgedekt.

Het contract van aanbesteding, gesloten tussen de schepenen en J. B. Simoens licht ons in omtrent de materialen, waaruit deze bouw opgetrokken is (zie Bijlage II).

(7) F. DE POTTER, op. cit. dl IV blz. 323; P. CLAEYS, *Le Corps de Garde à la Place d'Armes*. INVENTAIRE ARCHEOL. DE GAND, 14 déc. 1897.

(8) A. HEINS, *Trophées provenant du Corps de Garde à la Place d'Armes*, INVENTAIRE ARCHEOL. DE GAND, fasc. 168, 5 avr. 1900.

(9) PETITE REVUE ILLUSTRÉE D'ART ET D'ARCHEOLOGIE EN FLANDRE, 30 avr. 1901, nr 8, blz. 61.

Doornikse steen moest aangewend worden voor de plint van de middenpartij. Met «blauwen sachijnschen steen», waaruit de poort moest opgetrokken worden, wordt blauwe hardsteen bedoeld¹⁰.

«Arduyn»¹¹ heeft hier de betekenis van Ledische zandsteen; daarvan moesten vervaardigd worden: de dorpels en de rechtstanden van de vier onderste vensters, de profileringen boven en onder de borstweringen van de attica van de zijpartijen, de dekstenen boven de kapitelen, de profileringen van de schouwpijpen, de profileringen boven het middenvenster van de verdieping en de ondergedeelten van de pilasters. Van «Rijselschen steen», wat zoveel betekent als Franse zandsteen, die gemakkelijk te bewerken is, moesten de borstweringen, kapitelen, het gevelveld en de kroonlijst gemaakt worden. Baksteen of zogenaamde «careel», mocht worden gebruikt voor de bovenste vensters, de architraaf van de zijpartijen en de schouwpijpen. Het dak moest met leien bedekt worden. Tenslotte moest gans de bouw bepleisterd worden, opdat het «representeere aloft het witten Arduyn waere». Of er dan nog een verflaag over alles heen moest, wordt in het contract niet vermeld.

Het gebruikte materiaal heeft hier dus geen aesthetisch, doch een zuiver constructief doel.

In vergelijking met het bewerp werd de gevel tamelijk nauwkeurig uitgevoerd: in plaats van de Maagd van Gent met de Leeuw, zoals volgens de tekening in het gevelveld voorzien was, werd een vrouw afgebeeld gezeten op een kanon met ernaast kanonkogels. De dubbele arend, als bekroning van het dak werd, naar wij vermoeden, uitgevoerd, doch in 1830 verwijderd.

Als alleenstaand voorbeeld vertoont deze gevel reeds duidelijke sporen van de rococo; in tegenstelling met de versiering van de attica, zijn de trofeeën, aangebracht in de borstweringen van de vensters der verdieping van de afgeschuinde zijden, helemaal gezuiverd van de Louis XIV-stijl en in de nieuwe richting opgevat. De algemene compositie van de gevel is helemaal nieuw en was tot dan toe nog niet gekend te Gent.

Dit gewrocht van David 't Kindt is de eerste, ons althans bewaarde, gevel die de rococo te Gent binnenloodst.

(10) „Sachijnsch” is een vervorming van Ecaussines, stad van herkomst van deze steensoort.

(11) De term „arduyn” komt zeer veel voor in de bouwaanvragen van de eerste helft der XVIIIde eeuw, waar men zandsteen bedoelt; soms voegt men er het adjectief „witten” bij.

BIJLAGEN

I

De Schepenen beslissen op 6-III-1738 tot het bouwen van een nieuwe « Corps de Garde ».

« Actum int collegie den 6 maerte 1738 preside domine Schoorman voor schepenen.

Ten voornoemden daeghe is gheresolveert te maecken eene nieuwe corps de garde op den peerdencauter deser stadt, ende daertoe te employeren de penninghen te procederen van de vercoopinghe van de officier van (de) prijsers uuyt crachte van het decreet van de maiesteijt van daten 28 february 1738, ghelijck oock gheresolveert ten effecte van te examineren ter plaetse met experten de overghebraghte modelle tot het maecken der selve te committeren Jo Jan francois de Pascal ende Jo Jan bap. dubois benevens den secretaris Elbo om hemlieden rapport ghehoort etc... »

Gent, Stadsarchief, Resolutieboek, 1734-1739, f° 84 r°.

II

Contract tussen de schepenen der stad Gent en Jan Baptiste Simoens voor het oprichten van de nieuwe Corps de Garde op de Kouter te Gent.

« Contract van aenneminghe bij commissarissen uuytten collegie aenghegaen met Jan bapt. Simoens mre metser den 5den July 1738 nopende de nieuwe te maecken Corps de garde op den peerden cauter binnen dese stadt ende int Collegie gheaggreeert den 7den dito, waer bij is te bevinden modelle ende platten gront, midtsg(ade)rs d'acte seker bij den voorn(oemden) Simoens ghestelt, waermede hij bij 't voornoemde contract belast was ».

Achtste punt van het contract :

« Den ondercant ter Aerden tot aende Busweiren Inclus moet aende twee zijde wercken ghemetst worden met specklaghen, ende dien van het middelwerck ofte octogone van doornijckschen Blauwen orduynsteen, de poorte met al wat daeraen kleeft van Blauwen sachijschen steen, de vier onderste veijnsters met Arduyne zullen ende montans de bovenste veijnsters van careel, de lijsten vande zijdewercken, soo onder als boven de balustraden van arduyn, ende de architraven van Careel, de Balustraden van ouden ghetrocken Rijsselschen steen, soals oock wesen moeten van ghelijcken witten steen de Capiteelen vande vier pilasters behoudens den Abacus ofte bovensten decksteen van die re, die van Arduyn van een stuck wesen moet, soals oock wesen moet gans het volgemetste vanden Frontespice van ghelijcken witten Rijssel-

sen steen, ten eijnde van daerin te snijden het portrait en voordere Ciraeten bij ghereclameerde modelle aenghewesen, de schouwpijpen boven het dack van Careel ende de lijsten van Arduyn, soo als oock van Arduyn wesen moeten de lijsten boven de balcon veijnsters tot aen de pilasters van wedersijden, alsmede de pedestaelen ofte pilasters ter hooghde van aght a negen voeten boven den Interne grondt van de Corps de garde, de cornissen vanden frontespice van witten Rijsselschen steen als voorent, ten reserve het osief, dat van haut wesen moet, alsoo dit tot het inlegghen der gotten dienen moet, dit alles conform den eijnsch vanden wercke.»

Zestiende punt van het contract :

« Ghelijck hij oock gheobligeert is te leveren de schailen tot het decken van desen Bauw, te weten vande beste qualiteijt, etc... »

Vier en twintigste punt van het contract :

« Oock sal hij Aennemer moeten besetten, afeghenen, ende brostieren wat dit werck Aengaet, special lettende den voorghevel door een goedt absolut bequaem meester beset zij, om dat dit werck (nu doorgaende van Careel ghemaectt wordende) sijn behoorlijck effect heeft, ende representeere aloft het witten Arduyn waere... »

Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer, farde 124.

III

Smeekschrift van Bernard de Wilde aan de schepenen en betalingsbevel om het maken van modellen en andere diensten voor het oprichten van het gebouw van de Corps de Garde op de Kouter te Gent.

« Believe mijne edele heeren Schepenen van der keure der stadt Ghent aen den onderschreven bernardus de Wilde te verleenen ordonantie van Betaelinge eerst van de somme van eenendertigh ponden achttien schellingen en vier groote courant in voldoeninghe van gedaen diensten ende vaccatien over het projecteren ordonneren ende teeckenen van twintigh stucx modellen ende opstellen van differente appreciaetien ten Jaere 1737 ende 1738 tot het maecken van (de) militaire corpte garde op den peirde cauter volgens d'ordens van Ued. ende ingevolge d'overgegeven specificatien van daete den 20 maerte 1738 berustende met de voors(eid)e modellen etc— actum den 15den 7bre 1741.

(ondertekend) Bernardus de Wilde.

Schepenen van der keure ordonnere(n) mher olivier baron De reylof tresorier etc... te betaelen aen Sr bernard De wilde de somme van achtentwintigh ponden gr. etc... den 30 8bris 1741.

Ontfaen den inhouden deser ordoantie (sic) den 11 9ber 1741.

(ondertekend) Bernardus de Wilde.”

Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer, farde 124.

IV

Rekening van David 't Kindt aan de schepenen, betalingsbevel en kwijtschrift, om het maken van modellen en andere diensten tot het oprichten van het nieuwe gebouw van de Corps de Garde.

« Specificatie van de diensten, vacatien, Leveringe, verschot van geldt ende andersins door David t'Kint Meester Temmerman gedaen bij ordre van Mijn Edele Heeren Schepenen van der Keure in het teekenen van Modellen, Platte gronden, t'maeken van een haute Model ende appretiatiën, t'gheven van Instructie ende andersins dienstigh tot het maeken van eene nieuwe Corps-du-Garde op den Peerde Caüter deser stadt alles t'sedert den 2den Meije tot den 28sten Juny 1738. »

Volgt dan de uitvoerige rekening.

« Schepenen... ordonneren m'her olivier Baron de Reylof tresorier... te betaelen aen david t'Kint de somme van twee entwintigh ponden seven schellynghen twee grooten... den 25 ougst 1738.

Ontfaen den inhaude deser Toorcon(den)

(ondertekend) David 't Kindt. »

Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer, farde 124.

V

Schepenen besluiten op 10 Maart 1738 in het oprichten van de nieuwe Corps de Garde het plan te volgen, getekend met de letter A.

« Actum int college den 10 maerte 1738 preside domino Schoorman voor schepenen.

Ten voornoemden daeghe ghehoort het rapport van commissarissen, wiert gheresolveert in het bauwen vande corps de garde ende stallinghen te achtervolghen de Modelle A gheformeert met vijf arcaden ten dien eijnde in het collegie gheparapheert etc... »

Gent, Stadsarchief, Resolutieboek 1734-1739, f° 84 v°.